

Sławomir Tkacz¹, Zygmunt Tobor²

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Uwagi na temat aksjologicznego wymiaru Konstytucji RP z 1997 r. i jej wykładni w świetle prac Profesora Piotra Winczorka³

1. Wstęp

Profesor Piotr Winczorek we wspomnieniach często jest uznawany za konstytucjonalistę⁴. W trakcie konferencji zorganizowanej 9.10.2006 r. dla uczczenia jubileuszu czterdziestolecia pracy naukowej P. Winczorka wskazywano, że konstytucja będąca, jako fundament prawa krajowego, wyrazem zmieniających się zjawisk politycznych i społeczno-ekonomicznych była przedmiotem jego szczególnej uwagi⁵. Jednakże cytując słowa samego P. Winczorka: „W wielu miejscach przedstawiany jestem jako konstytucjonalista. Rzeczywista moja specjalność naukowa to właśnie teoria prawa”⁶. Faktem jest, na co słusznie zwraca uwagę Tomasz Stawecki, że autor ten nie ogłosił manifestów czy teoretycznych prac programowych, jednak nie ma wątpliwości co do tego, iż Piotr Winczorek konsekwentnie prezentował i rozwijał pewną wizję teoretyczną prawa, ustawy zasadniczej, jej treści oraz wykładni⁷.

Uwagi przedstawione w niniejszym artykule dotyczą dwóch wydawałoby się odległych od siebie sfer. Z jednej strony, odnoszą się one do aksjologicznego wymiaru Konstytucji RP z 1997 r.⁸ Z drugiej, podejmiemy także próbę przedstawienia poglądów

¹ Numer ORCID: 0000-0003-2858-2930. Adres e-mail: slawomir.tkacz@us.edu.pl

² Numer ORCID: 0000-0001-6541-8502. Adres e-mail: zygmunt.tobor@us.edu.pl

³ Artykuł stanowi rozszerzoną i uzupełnioną wersję referatu wygłoszonego w czasie konferencji naukowej poświęconej Piotrowi Winczorkowi „Czyje prawo?” zorganizowanej 20.11.2020 r. przez Katedrę Filozofii Prawa i Nauki o Państwie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

⁴ M. Domagalski, *Zmarł Piotr Winczorek: wielki dyżurny konstytucjonalista*, „Rzeczpospolita” z 9.02.2015 r., <https://www.rp.pl/artykul/1178074-Wielki-dyzurny-konstytucjonalista.html>, dostęp: 12.07.2021 r. Sam P. Winczorek wskazywał, że „To publicystyka, a nie studia naukowe, wyrobiła mi reputację konstytucjonalisty”. Zob. P. Winczorek, *Słowo jubilat*, w: J. Majchrowski (red.), *Państwo prawo polityka w przestrzeni konstytucyjnej*, Warszawa 2007, s. 200.

⁵ Obszernie na ten temat: A. Bosiacki, *Piotr Winczorek jako badacz nauki o państwie. Kilka refleksji na tle wystąpień konferencyjnych*, w: J. Majchrowski (red.), *Państwo...*, s. 73–80.

⁶ P. Winczorek, *Słowo...*, s. 199.

⁷ T. Stawecki, *Oblicza realizmów – Piotra Winczorka teoria prawa*, w: J. Majchrowski (red.), *Państwo...*, s. 39.

⁸ Ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: „Konstytucja RP, ustawa zasadnicza”.

samego P. Winczorka dotyczących prawa⁹ oraz akceptowanej przez niego charakterystyki jego wykładni. Inspirację dla wielu wypowiedzi autora w tej materii stanowiły jego doświadczenia zebrane w trakcie prac nad projektem Konstytucji RP, co czyni wspólne rozważenie tych dwóch zagadnień jak najbardziej zasadne¹⁰. Piotr Winczorek posługuje się często w swoich artykułach narracją, niejako z wykładni autentycznej, tj. dokonywanej przez osobę, która brała udział w pracach nad tekstem ustawy zasadniczej, uczestnicząc czynnie w dyskusjach prowadzonych na forum Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Niejednokrotnie może to rodzić problem oddzielania jego osobistych przekonań od ostatecznego stanowiska Komisji, będącego przejawem pewnych politycznych kompromisów, które znalazły odzwierciedlenie w ostatecznym tekście ustawy zasadniczej. Niezależnie od tego, postanowiliśmy podjąć to wyzwanie teoretycznoprawne i sięgnąć (często po wielu latach) do prac P. Winczorka.

Należy w tym miejscu wskazać, że poglądy teoretycznoprawne P. Winczorka nie doczekały się jak dotąd w literaturze prawniczej wielu opracowań. Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na artykuł T. Staweckiego, w którym autor ten poddał analizie wątki realistyczne w poglądach P. Winczorka¹¹. Przygotowanie niniejszego artykułu było z kolei okazją do spojrzenia na wypowiedzi P. Winczorka niejako z „zewnątrz”, tj. przez autorów związanych ze śląską szkołą teoretycznoprawną. Z uwagi na charakter opracowania, staramy się być wierni językowi prac P. Winczorka, który łączył sferę naukową z misją edukacyjną, kierując swoje teksty do szerszego grona odbiorców niż tylko wąska grupa specjalistów z zakresu teorii prawa i dogmatyki prawa konstytucyjnego.

Podkreślamy przy tym, że przedstawione w niniejszym artykule uwagi będą dotyczyć jedynie niewielkiego wycinka zainteresowań teoretycznych P. Winczorka. Wiele dalszych zagadnień wymaga odrębnego opracowania w przyszłości.

2. Prawo i jego źródła

Piotr Winczorek jako członek, a następnie przewodniczący Zespołu Stałych Ekspertów Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, aktywnie uczestniczył w tworzeniu jednolitego tekstu projektu ustawy zasadniczej, a następnie był uznawany za jednego z czołowych jej egzegetów¹². Autor w swoich pracach nie podejmował wprost zagadnienia charakterystyki porządku prawnego¹³. Natomiast wielokrotnie przedstawiał on przebieg prac Komisji Konstytucyjnej, omawiał spory dotyczące koncepcji porządku prawnego oraz dokonywał wykładni czy oceny przepisów ustawy zasadniczej. Pozwoliło to także na sformułowanie szeregu własnych przemyśleń odnośnie do prawa oraz jego obowiązywania. Naszym zdaniem najważniejsze identyfikowane przez P. Winczorka kwestie filozoficznoprawne koncentrowały się w ramach prac Komisji Konstytucyjnej

⁹ Por. P. Winczorek, *Konstytucja i wartości*, w: J. Trzcziński (red.), *Charakter i struktura norm konstytucji*, Warszawa 1997, s. 35–57.

¹⁰ Obszernie na ten temat: P. Winczorek, *Spory wokół wolności oraz praw człowieka i obywatela ujętych we wstępnym projekcie konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, w: J. Malarczyk (przewodniczący Komitetu Redakcyjnego), *W kręgu problematyki władzy państwa i prawa*, Lublin 1996, s. 319–329.

¹¹ T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 39–56.

¹² M. Domagalski, *Zmarł Piotr Winczorek...*

¹³ W ostatnim czasie zagadnienie to przedstawiono w monografii: B. Liżewski, *System prawa a porządek prawny. Między konstrukcją normatywną a prawem w działaniu*, Warszawa 2021, s. 1 i n.

wokół dyskusji dotyczącej charakterystyki źródeł prawa w przyszłej konstytucji oraz jej otwarcia na prawo natury¹⁴.

Piotr Winczorek nie był zwolennikiem posługiwania się terminem „źródło prawa”, a tym bardziej jego umieszczenia w tytule rozdziału ustawy zasadniczej – przy czym nie była to dla niego kwestia szczególnie istotna¹⁵. Postulaty eliminacji z dyskursu terminu „źródło prawa” uprzednio zostały sformułowane m.in. przez Leona Petrażyckiego oraz Józefa Nowackiego¹⁶. Pogląd ten nie znalazł jednak ostatecznego odzwierciedlenia w tekście projektu ustawy zasadniczej, której Rozdział III zatytułowano „Źródła prawa”¹⁷. Inną kwestią jest to – jak pisze P. Winczorek – „czy członkowie ciała ustawodawczego zdawali sobie w pełni sprawę z istnienia kontrowersji wokół znaczenia terminu «źródła prawa»”¹⁸. Autor podkreśla, że Rozdział III ustawy zasadniczej zawiera zamknięty katalog aktów normatywnych o charakterze powszechnie obowiązującym¹⁹. Ograniczenia w tym zakresie „miały na celu powstrzymanie swobodnej, niekontrolowanej działalności normatywnej organów władzy państwowej oraz uporządkowanie jej trybu i zasad”²⁰. Tym samym – jak pisze autor – jeżeli popatrzymy na przepisy Rozdziału III Konstytucji RP, to zasadny stanie się pogląd, że „konstytucyjna koncepcja źródeł prawa wyrasta przede wszystkim z gruntu pozytywizmu prawnego”²¹. Owo zamknięcie katalogu źródeł prawa dotyczy aktów prawa stanowionego²². Piotr Winczorek podkreśla, że w tekście ustawy zasadniczej pojawiają się odwołania do innych niż akty normatywne źródła prawa²³. Jego zdaniem: „Konstytucja nie jest w szczególności negatywnie nastawiona wobec zwyczaju (prawa zwyczajowego)”²⁴.

Problem prawa naturalnego w dyskusjach konstytucyjnych pojawił się w trakcie prac nad treścią preambuły, systemem źródeł prawa oraz nad unormowaniami

¹⁴ Piotr Winczorek już w artykule opublikowanym w 1994 r. przestrzegał przed możliwością nasilenia się sporów pomiędzy zwolennikami podejścia prawnonaturalnego a prawnopozytywistami. Zdaniem autora spór ten, w istocie będący dyskusją dotyczącą aksjologii przyszłej konstytucji, może nasilić się w toku prac nad ustawą zasadniczą i rzutować na szereg decyzji dotyczących fundamentów przyszłego ustroju państwa polskiego. Zob. P. Winczorek, *Uwagi o aksjologicznych aspektach działalności w dziedzinie prawa publicznego (konstytucyjnego) w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994/4, s. 53–59.

¹⁵ „Ekspert Komisji, prof. Piotr Winczorek: Jako teoretyk prawa, a dopiero potem konstytucjonalista chcę powiedzieć, że na co dzień zajmuję się takimi pojęciami jak: źródła prawa, akty normatywne, przepisy, normy. Istnieje powszechny pogląd, że pojęcie «źródła prawa» jest wieloznaczne. Być może byłoby lepiej, aby nie pojawiało się ono w konstytucji, tym bardziej, tym bardziej w tytule samego rozdziału. Nie jest to jednak sprawa o istotnym znaczeniu”. Zob. Komisja Konstytucyjna Zgromadzenia Narodowego, Biuletyn 1995/1722/II, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/e7da7ace89713a06c1256b6e0044f66b/f0304d8ee9f9c0bc1256b72004ddd15?OpenDocument>, dostęp: 17.02.2022 r.

¹⁶ Por. L. Petrażycki, *Teoria państwa i prawa w związku z teorią moralności*, t. 2, Warszawa 1960, s. 305; J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2020, s. 151–152.

¹⁷ Inne rozpatrywane w toku prac Komisji Konstytucyjnej tytuły to „Akty normatywne” oraz „System źródeł prawa”. Por. P. Winczorek, *Kilka uwag o konstytucjonalizacji „źródeł prawa” w akcie z 2 kwietnia 1997 roku*, w: L. Leszczyński (red.), *Zmiany społeczne a zmiany w prawie. Aksjologia. Konstytucja. Integracja europejska*, Lublin 1999, s. 28–29.

¹⁸ P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 26.

¹⁹ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 199. Por. jednakże uwagi poczynione w: T. Pietrzykowski, Z. Tobor, *Pojęcie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: L. Leszczyński (red.), *Zmiany społeczne...*, s. 161–173.

²⁰ P. Winczorek, *Czy zmieniać Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2004/3, s. 42.

²¹ P. Winczorek, *Komentarz...*, s. 200. Por. analizy, które przedstawiono w: M. Pichlak, *Zamknięty system źródeł prawa. Studium instytucjonalizacji dyskursu prawniczego*, Wrocław 2013, s. 15 i n.

²² W innym opracowaniu P. Winczorek pisze, że katalog ten jest zamknięty tylko częściowo, w dziale obejmującym akty prawa powszechnie obowiązującego. Zob. P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 30.

²³ W jednym z opracowań P. Winczorek stawia pytanie o to, czy konstytucyjny katalog źródeł prawa powinien być zamknięty. Zob. P. Winczorek, *Dyskusja nad podstawowymi zasadami ustroju RP w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego (Dziesięć pierwszych artykułów projektu Konstytucji RP)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1995/2, s. 19–20.

²⁴ P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 29.

praw i wolności obywatelskich²⁵. Dyskusje dotyczące prawa naturalnego – jak pisze P. Winczorek – toczone były na bardzo wysokim poziomie uogólnień, aczkolwiek bezsprzecznie zasługują one na przypomnienie²⁶. Zwolennicy prawa naturalnego odwoływali się do argumentu z wyższości tego prawa nad prawem pozytywnym oraz wskazywali niebezpieczeństwa, jakie wynikają z ignorowania prawa naturalnego w życiu publicznym i prywatnym²⁷. Jego przeciwnicy podnosili, że państwo nie jest powołane do rozstrzygnięcia sporów filozoficznych i światopoglądowych, wskazując ponadto na niebezpieczeństwa związane z pozytywizacją prawa naturalnego w najwyższym akcie prawa stanowionego²⁸. Podkreślali także nieunikniony brak precyzji w formułowaniu norm prawa naturalnego, co do których brzmienia i rozumienia, poza nielicznymi wyjątkami, brak jest zgody²⁹.

Zdaniem P. Winczorka tekst Konstytucji RP jest pod tym względem dwoisty. Z jednej strony w treści ustawy zasadniczej brak jest postanowień, które wprost odwoływałyby się do prawa naturalnego, czy też wskazywały jego wyższość nad prawem pozytywnym³⁰. Z drugiej zaś, autorzy Konstytucji RP świadomie przyjęli prawnonaturalną koncepcję podstawowych praw i wolności, przyjmując, że „ani suweren – Naród, ani jego instytucja – państwo nie są powołani do ich stanowienia; mogą jedynie je deklarować”³¹. W art. 30 Konstytucji RP, uznając przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka za źródło wolności i praw człowieka i obywatela – jak pisze P. Winczorek – „ustawodawca konstytucyjny opowiedział się po stronie doktryn naturalistycznoprawnych”³². „W intencji ustawodawcy konstytucyjnego prezentowane ujęcie w sposób oczywisty odbiera wolnościom i prawom człowieka i obywatela prawnopozytywny charakter”³³.

Tomasz Stawecki poddając badaniom poglądy filozoficzne Piotra Winczorka stwierdził, że: „Nie prezentuje on postaw alergicznych, jak niektórzy przedstawiciele pozytywizmu prawnego, ale nie jest też gotów zapisać się pod sztandary rzeczników prawa wyższego”³⁴. W tym miejscu należy podkreślić, że P. Winczorek szczególną wagę przykłada do pojęcia autorytetu ustawy zasadniczej – „sama konstytucja znajduje wsparcie jedynie w autorytecie, jakim winno cieszyć się prawo”³⁵. Jego zdaniem tego autorytetu nie można poszukiwać ani w twardym pozytywizmie, ani w bezkrytycznej akceptacji koncepcji prawnonaturalistycznych. Kelsenowska wizja porządku prawnego oparta na powiązaniach formalnych pomiędzy normami – według P. Winczorka – choć teoretycznie przydatna, „prowadzić jednak może do uproszczeń i zwichnięcia perspektywy”³⁶. Uznanie zaś wyższości prawa natury nad prawem pozytywnym oznaczałoby otwarcie

²⁵ P. Winczorek, *Problem prawa naturalnego w dyskusjach konstytucyjnych*, w: M. Szyszowska (red.), *Powrót do prawa ponadustawowego*, Warszawa 1999, s. 131.

²⁶ Obszernie na ten temat w: P. Winczorek, *Problem...*, s. 131–137.

²⁷ P. Winczorek, *Problem...*, s. 132–134.

²⁸ P. Winczorek, *Problem...*, s. 135. Na temat problemu stanowienia i aktów prawa stanowionego zob. Z. Ziemiński, *O stanowieniu i obowiązywaniu prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1995, w szczególności rozdz. III. Por. także S. Tkacz, *O tym, czy istnieje potrzeba reinterpretacji terminu „stanowienie prawa”*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015/102, s. 239–256.

²⁹ P. Winczorek, *Problem...*, s. 135. Na temat różnych sposobów argumentacji na rzecz prawa naturalnego zob. Z. Ziemiński, *O pojmowaniu pozytywizmu oraz prawa natury*, Poznań 1993, s. 43–61.

³⁰ P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 33.

³¹ P. Winczorek, *Problem...*, s. 137.

³² P. Winczorek, *Komentarz...*, s. 80. Obszernie na ten temat w: T. Chauvin, *Homo iuridicus. Człowiek jako podmiot prawa publicznego*, Warszawa 2014, rozdz. IV.

³³ P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 33. Por. P. Polak, J. Trzciniński, *Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018/40, s. 257–274.

³⁴ T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 47.

³⁵ P. Winczorek, *O państwie, prawie i polityce*, Warszawa 2012, s. 37.

³⁶ P. Winczorek, *Nauka o państwie*, Warszawa 2005, s. 90.

systemu na metafizykę i przyznanie pierwszeństwa normom, których „stopień konkretyzacji mógłby być uznany za niewystarczający z punktu widzenia wymogów, jakie narzuca praktyka stosowania prawa przez organy władzy publicznej”³⁷. Zagrożeniem dla autorytetu ustawy zasadniczej jest niebezpieczeństwo instrumentalnego wykorzystywania ustawy zasadniczej w procesie prawotwórczym³⁸. „Pewność jako autonomiczna wartość prawa ustępuje w tym przypadku przed wolą polityczną; to ona, a nie obowiązujące prawo nawet najwyższego rzędu, steruje poczynaniami prawotwórcy”³⁹.

Wizję budowy autorytetu konstytucji P. Winczorek czerpie z dwóch tradycji filozoficznych. Słusznie T. Stawecki wskazuje, że doświadczenia P. Winczorka skłoniły go do akceptacji charakterystyki prawa, której najbliższej do realizmu prawnego⁴⁰. Pogląd ten potwierdza następująca wypowiedź P. Winczorka: „Prawo, aby z martwych zapisów przeobraziło się w żywy fakt, potrzebny jest zatem autorytet społeczny. To on w ostatecznym rachunku przesądza o istnieniu prawa i o jego rzeczywistej mocy”⁴¹. Zainteresowanie Piotra Winczorka wzbudza także komunikacyjna koncepcja Jürgena Habermasa. W tekście pod jakże znamienym tytułem *Marzenia filozofów o prawie* autor przedstawia wizję odchodzenia od władczych sposobów tworzenia prawa na rzecz mechanizmów koncyliacyjnych⁴². Píše on, że być może pluralizm praw powstających w drodze koncyliacji i porozumienia społecznego stanie się czymś nieodzownym – prawo będzie legitymizowane poprzez swoją treść, bezpośrednio kształtowaną w trakcie uczestnictwa obywateli w jego tworzeniu⁴³. Oczywiście istnieje niebezpieczeństwo, że wizja ta stanie się jedynie utopijnym marzeniem filozofa, a prawo będzie tworzone w sposób władczy, czerpiąc swój autorytet z siły państwa, uzasadnianej koniecznością skutecznej ochrony swoich obywateli⁴⁴. Jednak „dopóki konstytucja nie uzyska w opinii społecznej i przekonaniach naszych polityków statusu aktu obdarzonego najwyższym, samoistnym i niepodważalnym autorytetem, dopóty jej znaczenie jako podstawy prawa będzie wątpliwe”⁴⁵. Rezultatem tego może być zagrożenie dla wolności i praw obywateli⁴⁶. Porządek prawny staje się wówczas zaprzeczeniem samego siebie⁴⁷.

Konstatując, należy stwierdzić, że projekt tekstu ustawy zasadniczej, którą Mirosław Wyrzykowski trafnie określił jako konstytucję negocjacji i kompromisu⁴⁸, był zgodny z prezentowaną przez Piotra Winczorka podstawą filozoficznoprawną. Pozwoliło mu to sformułować wniosek ogólny, że Konstytucja RP jest aktem udanym⁴⁹. Dlatego pojawiające się w przestrzeni publicznej propozycje jej uchylenia w całości i zastąpienia

³⁷ P. Winczorek, *Kilka uwag...*, s. 33.

³⁸ Obszernie na ten temat: P. Winczorek, *Instrumentalne wykorzystywanie prawa w procesie prawotwórczym*, w: G. Polkowska (red.), *Prawo i ład społeczny. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. Annie Turskiej*, Warszawa 2000, s. 58–64.

³⁹ P. Winczorek, *Instrumentalne wykorzystywanie...*, s. 60.

⁴⁰ T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 56.

⁴¹ P. Winczorek, *O państwie...*, s. 37.

⁴² P. Winczorek, *Polska pod rządami Konstytucji z 1997 roku*, Warszawa 2006, s. 155–158.

⁴³ P. Winczorek, *Polska...*, s. 156–157.

⁴⁴ P. Winczorek, *Polska...*, s. 158.

⁴⁵ P. Winczorek, *O państwie...*, s. 43.

⁴⁶ P. Winczorek, *O państwie...*, s. 43.

⁴⁷ P. Winczorek, T. Stawecki, *Struktura społeczna a władza państwowa. Problemy regulacji konstytucyjnej*, „Studia Nauk Politycznych” 1989/3, s. 21, cyt. za: T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 55.

⁴⁸ Zob. M. Wyrzykowski, *Konstytucja negocjacji i kompromisu*, w: L. Garlicki (red.), *Konstytucja, wybory, parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Warszawa 2000, s. 223–240.

⁴⁹ P. Winczorek, *Konstytucja stała czy zmienna*, w: A. Choduń, S. Czepita (red.), *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*, Szczecin 2010, s. 457.

inną, czy próby wprowadzania do niej zmian ad hoc, nie spotkały się z jego aprobatą⁵⁰. Zamiast tego autor postulował podjęcie pozbawionej akcentów polemiki partyjnej dyskusji konstytucyjnej, której celem byłoby wypracowanie wspólnych propozycji rozwoju odpowiadających na przemiany ustrojowe, które nastąpiły po jej uchwaleniu⁵¹.

3. Wartości i ich ważenie

Państwo według P. Winczorka jest „jakością aksjologicznie istotną”⁵². Państwo nie stanowi jednak wartości samoistnej – staje się ową wartością przez to, że chroni wartości, które są ważne dla człowieka⁵³. Wartości te są obecne w każdym akcie prawotwórstwa⁵⁴. Trudno jednak mówić o systemie wartości. „Częstym nawykiem językowym jest mówienie o «systemie wartości», o konieczności czy celowości postępowania (...) zgodnie z takim czy innym systemem aksjologicznym. Istnieją jednak poważne wątpliwości, czy takie systemy, poza czysto doktrynalnymi, rzeczywiście istnieją”⁵⁵. Piotr Winczorek zwraca uwagę na to, że stanowienie jest „aktem wyboru, a jedną z koniecznych przesłanek takiego aktu są preferencje dotyczące wartości”⁵⁶. Dokonanie tych wyborów jest szczególnie istotne w przypadku konstytucji, która jest „głównym «nośnikiem wartości» istotnych dla (...) wspólnoty”⁵⁷. Oddzielną kwestią – jak pisał autor – jest to „w jaki sposób wartości mają się w postanowieniach konstytucji przejawiać, oraz to, czy konstytucja ma być wyłącznie lub głównie «manifestem wartości», czy też jej funkcja «nośnika wartości» ma być realizowana niejako w cieniu innych, bardziej zasadniczych jej funkcji”⁵⁸.

Dyskusja na temat inkorporacji wartości do ustawy zasadniczej zazwyczaj dotyczy zarówno treści preambuły, jak i dalszych jednostek redakcyjnych⁵⁹. W literaturze wskazuje się, że wartości są urzeczywistniane poprzez zasady prawa⁶⁰. Piotr Winczorek w swoich pracach przedstawił prace Komisji Konstytucyjnej dotyczące zasad prawa powiązanych z Rozdziałami I oraz II ustawy zasadniczej⁶¹. Autor podkreślał, że w toku prac legislacyjnych nie rozważano problemów teoretycznych związanych z rozumieniem terminu „zasada prawa”, czy wzajemną relacją pojęć: „zasada prawa”, „zasada ustroju”, „zasada podstawowa” itd.⁶² Obrady koncentrowały się wokół katalogu zasad, które miały znaleźć swoje umocowanie w tekście przyszłej ustawy zasadniczej⁶³. Zdaniem P. Winczorka zaproponowany katalog zasad uwzględniał różne punkty widzenia i był

⁵⁰ P. Winczorek, *Subiektywne spojrzenie na przemiany ustrojowe z lat 1989–2009*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009/2, s. 29–50.

⁵¹ P. Winczorek, *Konstytucja stała...*, s. 472. Obszernie na ten temat: P. Winczorek, *Czy zmieniać Konstytucję...*, s. 35–52.

⁵² P. Winczorek, *Nauka...*, s. 88.

⁵³ P. Winczorek, *Nauka...*, s. 88.

⁵⁴ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 48.

⁵⁵ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 42.

⁵⁶ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 47.

⁵⁷ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 37.

⁵⁸ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 37.

⁵⁹ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 54. Problem wartości konstytucyjnych przedstawiono w: Z. Ziemiński, *Wartości konstytucyjne*, Warszawa 1993, s. 15 i n.

⁶⁰ Obszernie na ten temat: M. Zieliński, *Zasady i wartości konstytucyjne*, w: A. Bałaban, P. Mijał (red.), *Zasady naczelne Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku. Materiały 52. Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Konstytucyjnego w Międzyzdrojach (27–29 maja 2010 r.)*, Szczecin 2011, s. 21 i n. Por. M. Kordela, *Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012, s. 101–124; S. Tkacz, *O zintegrowanej koncepcji zasad prawa w polskim prawoznawstwie (Od dogmatyki do teorii)*, Toruń 2014, s. 276–285.

⁶¹ P. Winczorek, *Konstytucyjne zasady ustroju w projekcie konstytucji RP (tezy wystąpienia)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1997/1969 (Prawo CCLVIII), s. 53–61; P. Winczorek, *Spory...*, s. 319–329.

⁶² P. Winczorek, *Konstytucyjne zasady...*, s. 55.

⁶³ P. Winczorek, *Konstytucyjne zasady...*, s. 55 i n.

on odpowiedzią na wiele odmiennych propozycji uregulowań⁶⁴. Zresztą często „dorzucanie” kolejnych zasad prawa do przygotowanego tekstu miało charakter przypadkowy. Musiało to w konsekwencji doprowadzić do rozbudowania katalogu zasad prawa⁶⁵. Trudno dziś jednoznacznie rozstrzygnąć, czy P. Winczorek podzielał w całości końcowe stanowisko Komisji w przedmiocie propozycji treści przepisów dotyczących zasad prawa. Wyrażał on jednak wątpliwości co do spójności aksjologicznej Konstytucji RP⁶⁶. Jego zdaniem uzasadnić to mogło pogląd, „iż nie wykształciło się (...) ostateczne przekonanie, co musi być, a co może nie być zasadą Rzeczypospolitej Polskiej wysłowioną w jej konstytucji”⁶⁷.

Rozbudowanie katalogu zasad prawa wywołało także zaniepokojenie P. Winczorka co do możliwości realizacji ich w praktyce⁶⁸. W tym miejscu swoich rozważań autor rozróżnia konstytucje (przepisy konstytucji) o charakterze jurydycznym oraz aksjologicznym⁶⁹. Jurydyczny charakter ustawy zasadniczej oznacza możliwość bezpośredniej jej aplikacji przez obywatela przed organami władzy publicznej, w szczególności w postępowaniach sądowych⁷⁰. Piotr Winczorek wprost stwierdza, że w najwyższym możliwym stopniu ustawa zasadnicza powinna mieć charakter jurydyczny⁷¹. Jego zdaniem nadanie konstytucji charakteru jurydycznego nie powinno zaprzeczać jej funkcjom aksjologicznym⁷². Należy jednak unikać politycznych, czy też ideologicznych deklaracji, które stanowią wyłącznie manifesty niemające praktycznego znaczenia⁷³. Tym bardziej, że nasycenie ustawy zasadniczej treściami o takim charakterze nie musi wpływać na zmianę poglądów i postaw ludzi⁷⁴.

W swoich rozważaniach P. Winczorek nie pomija zagadnienia konfliktu zasad konstytucyjnych. Znakomitą ilustracją tej problematyki stanowiły felietony poświęcone m.in. zakazowi handlu w niedzielę⁷⁵, czy prawa podania przez mieszkańców Śląska w spisie powszechnym narodowości śląskiej⁷⁶. Piotr Winczorek dostrzegał to, że jednym z podstawowych aspektów aksjologii konstytucji są konflikty wartości i konieczność ich wyważenia w konkretnych, indywidualnych przypadkach. Skądinąd myślenie o wartościach konstytucyjnych jest nieodłącznie związane z dążeniem do określenia ich hierarchii. Piotr Winczorek doskonale zdawał sobie sprawę z tego, że w świetle przygotowanego projektu ustawy zasadniczej można mówić o puli wartości, a nie o ich hierarchii. O tym, która wartość zyskuje pierwszeństwo można się przekonać dopiero wtedy, gdy dojdzie do konfliktu interesów. Jego zdaniem rozwiązanie tego konfliktu musi się wiązać z koniecznością uznania, że rzeczą nieuniknioną będzie poszukiwanie kompromisu między pozostającymi w konflikcie zasadami prawa i odstąpienie od przekonania o bezwzględnej wyższości jednych nad innymi⁷⁷.

⁶⁴ P. Winczorek, *Dyskusja...*, s. 26.

⁶⁵ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 56.

⁶⁶ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 57.

⁶⁷ P. Winczorek, *Konstytucyjne zasady...*, s. 61.

⁶⁸ P. Winczorek, *Czy zmieniać...*, s. 50.

⁶⁹ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 55.

⁷⁰ P. Winczorek, *Spory...*, s. 322.

⁷¹ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 55.

⁷² P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 55.

⁷³ P. Winczorek, *Spory...*, s. 322.

⁷⁴ Por. T. Chauvin, J. Winczorek, P. Winczorek, *Wprowadzanie klauzuli państwa prawnego do porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej*, w: S. Wronkowska (red.), *Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP*, Warszawa 2006, s. 9–48.

⁷⁵ P. Winczorek, *Polska...*, s. 159–161.

⁷⁶ P. Winczorek, *O państwie...*, s. 97–100.

⁷⁷ P. Winczorek, *Polska...*, s. 159. Problematyka zasad prawa oraz procesów ich ważenia została obszernie omówiona w: G. Maroń, *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, Poznań 2011, s. 13 i n.

Przedstawione rozważania pozwoliły na wyrażenie przez P. Winczorka poglądu, że „dobrze napisana konstytucja powinna być oszczędna jeśli chodzi o słowne, dokonywane wprost, a tym bardziej emfaticzne manifestowanie wartości. Wartości powinny się w niej ujawniać dyskretnie (...). Wzmacnia to, a nie osłabia aksjologiczną siłę ustawy zasadniczej”⁷⁸.

4. Charakterystyka wykładni prawa

Zagadnienie wykładni prawa nie stanowiło dominującej sfery zainteresowań P. Winczorka. Nie oznacza to jednak, że jego wypowiedzi w tej materii powinny zostać pominięte, czy wręcz zapomniane.

Teoretyczne problemy wykładni prawa zostały przez P. Winczorka podjęte przede wszystkim w artykule „Norma jako spełniona wypowiedź normatywna – problem wykładni”, który został zawarty w opracowaniu zbiorowym *Teoria i praktyka wykładni prawa* opublikowanym w 2005 r.⁷⁹ Analizując problem wykładni prawa, autor nie odrzuca wprost koncepcji derywacyjnej⁸⁰ oraz klaryfikacyjnej⁸¹, zwraca jednak uwagę na to, że wykładnia prawa nie może zostać sprowadzona wyłącznie do działań podejmowanych w sferze tekstu aktu normatywnego⁸². Słusznie wskazuje T. Stawecki, że P. Winczorek akceptuje pogląd, zgodnie z którym „Norma prawna to nie tylko zjawisko ze sfery języka, ale zjawisko złożone w jednakowej mierze z dwóch elementów: podjęcia pewnej decyzji oraz realizacji tej decyzji”⁸³.

Podejmując próbę rekonstrukcji stanowiska teoretycznoprawnego P. Winczorka w sferze wykładni prawa, należy wskazać dwa elementy, które wysuwają się na plan pierwszy. Z jednej strony autor zwraca uwagę na sferę intencji, rozumianej w kategoriach czegoś, co zostało przez dany podmiot postanowione⁸⁴. Z drugiej strony – na sferę (powtarzających się) realizacji tej intencji⁸⁵. Jak pisze autor, w procesie interpretacji zamiar – „Ze sfery intencji (choćby publicznie zwerbalizowanych) przenika do sfery społecznej rzeczywistości”⁸⁶. „Dopiero zamiar spełniony staje się rzeczywistością”⁸⁷. W tym miejscu P. Winczorek podkreśla rolę interpretatora w procesie wykładni prawa, a w rzeczywistości – jak pisze – bardzo wielu „biegłych w sztuce interpretatorów”⁸⁸. To oni bowiem biorą udział w wieloetapowym i wielopodmiotowym procesie, który ostatecznie prowadzi do odczytania intencji i nadania poczynionym ustaleniom słownej postaci.

⁷⁸ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 56.

⁷⁹ P. Winczorek, *Norma jako spełniona wypowiedź normatywna – problem wykładni*, w: P. Winczorek (red.), *Teoria i praktyka wykładni prawa*, Warszawa 2005, s. 126–134. Tom, którego P. Winczorek był także redaktorem zawiera materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 27.02.2004 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

⁸⁰ Por. np. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa 2002; A. Choduń, *Aspekty językowe derywacyjnej koncepcji wykładni prawa*, Szczecin 2018.

⁸¹ Obszernie na ten temat w: J. Wróblewski, *Rozumienie prawa i jego wykładnia*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, s. 8 i n.

⁸² Sięgając do aparatu pojęciowego zaproponowanego przez Stanisława Ehrlicha, autor charakteryzując wykładnię prawa pisze, że „należałoby na nią patrzeć jak na proces realizacji decyzji w sprawie interpretacji przepisów”. Zob. P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 132–133.

⁸³ T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 63.

⁸⁴ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 130.

⁸⁵ Obszernie o pojęciu intencji zob. Z. Tobor, *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*, Warszawa 2013, s. 13 i n.

⁸⁶ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 130.

⁸⁷ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 130.

⁸⁸ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 128. Obszernie problematykę podmiotów biorących udział w procesie wykładni prawa przedstawiono w: A. Bielska-Brodziak, *Podmioty w dyskursie interpretacyjnym – motywacja, interes a wybór rezultatu*, w: A. Bielska-Brodziak (red.), *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, Katowice 2015, s. 31–59.

Konstatując rozważania poświęcone problematyce wykładni prawa, P. Winczorek wprost odwołuje się do poglądów przedstawicieli amerykańskiego realizmu⁸⁹. Zważywszy na to, że jego stanowisko teoretycznoprawne w tej materii zostało ukształtowane – jak pisał T. Stawecki – z dala od praktyki *common law*, a wyrosło w kręgu pozytywistycznych narracji, fakt ten zasługuje na szczególną uwagę⁹⁰.

Naszym zdaniem sposób myślenia P. Winczorka o wykładni prawa wykracza poza schematy zakorzenione w polskiej teorii prawa. Autor z jednej strony przejmuje założenia koncepcji normy prawnej jako spełnionej wypowiedzi normatywnej, którą zaproponował S. Ehrlich, jednocześnie akceptując przekonanie o konieczności wyprowadzenia przez interpretatora sensownej całości z przepisów prawnych (sfera ustaleń na gruncie języka). W tym miejscu należy jednak podkreślić, że owa sensowna całość: „Nie leży, jeśli można tak rzecz określić, na powierzchni, lecz pod powierzchnią tekstu. Nie jest wysłowiona wprost, ale w taki sposób, iż dotrzeć do niej można tylko dzięki zabiegom podejmowanym przez biegłego w sztuce interpretatora”⁹¹. Z drugiej strony – kładzie on także nacisk na konieczność przeniesienia poczynionych w sferze języka ustaleń do rzeczywistości społecznej (sfera realizacji poczynionych ustaleń). Proces wykładni uzupełnia wybór preferowanych przesłanek aksjologicznych. Autor podkreśla rolę akceptowanych wartości w procesie wykładni prawa (każda norma w systemie ma jakieś aksjologiczne ugruntowanie)⁹².

Akceptując pogląd, że wykładnia nie polega na ustaleniu „właściwego” znaczenia przepisów – prawem jest bowiem to, co faktycznie czynią adresaci przepisów prawa w następstwie czynności interpretacyjnych, P. Winczorek kładzie nacisk na rolę interpretatora w procesie wykładni⁹³. On bowiem odpowiada za wynik czynności interpretacyjnych, czyli w istocie przesądza o treści prawa. Piotr Winczorek zwraca uwagę na problem niejednorodności orzecznictwa sądowego, niestabilności wykładni prawa oraz instrumentalnego jej traktowania⁹⁴. Autor z widoczną troską stwierdza, że często mamy do czynienia z niejednorodnością orzecznictwa⁹⁵. Problem ten może zostać rozwiązany w drodze dyskursu⁹⁶ toczony w kręgu interpretatorów – tych, którzy wywodzą się z kręgu nauki, ale przede wszystkim praktyków⁹⁷. W ten sposób przenosimy się ze sfery intencji prawodawcy do sfery jej realizacji w praktyce stosowania prawa. Stąd i problem odpowiedzialności interpretatorów w szczególności prawników za wynik wykładni prawa⁹⁸. Jak trafnie podkreśla Marek Zirk-Sadowski, jednym z symptomów kryzysu wymiaru sprawiedliwości jest kryzys odpowiedzialności prawnika za treść stosowanego prawa⁹⁹.

⁸⁹ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 134.

⁹⁰ Por. T. Stawecki, *Oblicza...*, s. 40.

⁹¹ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 128.

⁹² P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 130. Problematyka wartościowania w procesie stosowania prawa została obszernie przedstawiona w: J. Wróblewski, *Wartości a decyzja sądowa*, Wrocław–Warszawa–Gdańsk–Kraków 1973, s. 5 i n.

⁹³ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 134.

⁹⁴ Por. np. P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 133; P. Winczorek, *Polska...*, s. 203.

⁹⁵ Zagadnienie to wiąże się niewątpliwie z problematyką granic wykładni prawa. Por. np. T. Spyra, *Granice wykładni prawa. Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*, Warszawa–Kraków 2006; A. Choduń, M. Zieliński, *Aspekty granic wykładni prawa*, w: W. Mierniec (red.), *Stanowienie i stosowanie prawa podatkowego. Księga jubileuszowa Profesora Ryszarda Mastalskiego*, Wrocław 2009, s. 84–95.

⁹⁶ O pojęciu dyskursu zob. M. Zirk-Sadowski, *Pojęcie dyskursu*, „Kultura i Społeczeństwo” 1992/2, s. 61 i n.

⁹⁷ P. Winczorek, *Norma jako...*, s. 133–134.

⁹⁸ P. Winczorek w swoich rozważaniach podnosi m.in. problem korporacji zawodowych, których istnienie uznaje za nieuniknione. Zob. P. Winczorek, *O państwie...*, s. 158–161.

⁹⁹ M. Zirk-Sadowski, *Uczestnictwo prawników w kulturze*, „Państwo i Prawo” 2002/9, s. 6.

5. Wykładnia Konstytucji RP

W tym miejscu powinien pojawić się problem aplikacji ustaleń dotyczących wykładni prawa w sferze interpretacji konstytucji jako aktu prawnego o najwyższej mocy prawnej w systemie¹⁰⁰. Problem charakteru wykładni ustawy zasadniczej, w szczególności kwestia jej odrębności i samodzielności, stanowiły niejednokrotnie przedmiot badań podejmowanych w XXI w. w polskiej teorii prawa. Przykładowo T. Stawecki wskazuje, że niektórzy konstytucjonaliści uzasadniają wybór pewnych hipotez interpretacyjnych, sięgając do argumentacji z koncepcji autonomicznej wykładni pojęć konstytucyjnych¹⁰¹. Sławomira Wronkowska z kolei zwraca uwagę na pewne osobliwości interpretacji konstytucji¹⁰². Píše ona, że: „Tekst konstytucji jako obiekt wykładni wykazuje wiele cech swoistych, które wpływają na procesy interpretacyjne. Dwie spośród nich zwracają szczególną uwagę: tematyka ustawy zasadniczej oraz jej cechy formalne – struktura i język”¹⁰³.

W kontekście analizy zagadnienia wykładni prawa P. Winczorek nie podejmuje problematyki autonomiczności wykładni pojęć konstytucyjnych. Trudno dziś rozstrzygnąć to jednoznacznie, ale wydaje się, że jego zdaniem wykładnia konstytucji rodzi tożsame problemy z tymi, które powstają w procesie wykładni innych aktów normatywnych. Autor zwraca jednak uwagę na specyfikę Konstytucji RP polegającą na wyjątkowym nasyceniu jej tekstu klauzulami generalnymi, które „niosą w sobie wielki ładunek aksjologiczny”¹⁰⁴. W piśmiennictwie słusznie zauważa się, że klauzula generalna wskazuje wolę otwarcia tekstu aktu normatywnego na argumenty z wartości moralnych, politycznych czy gospodarczych¹⁰⁵. Piotr Winczorek sięgając do przykładu w postaci klauzuli generalnej sprawiedliwości społecznej¹⁰⁶ zwraca uwagę na to, że w praktyce może ona być wypełniana w różny sposób. Oczywiście jest to, że jedne sposoby jej wypełnienia nie będą budzić w konkretnych przypadkach wątpliwości, inne mogą być sporne¹⁰⁷. Owo „wypełnienie” nieodłącznie będzie związane z wyważeniem określonych wartości i przyznaniem pierwszeństwa tym, które powinny być realizowane w pierwszej kolejności¹⁰⁸.

Wiele zagadnień wykładni Konstytucji RP ujawnia się w felietonach P. Winczorka, które często są swoistym studium przypadku. Felietony te z jednej strony stanowią reakcję na określone wydarzenia budzące zainteresowanie opinii publicznej. Z drugiej zaś strony są bogatym materiałem pokazującym, w jaki sposób teoretyczne zagadnienie wykładni konstytucji znajdują swoje odzwierciedlenie w konkretnych sytuacjach

¹⁰⁰ Zagadnienie wykładni konstytucji zostało szczegółowo omówione w rozdziale 5 monografii: M. Gutowski, P. Kardas, *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*, Warszawa 2017, s. 475–565.

¹⁰¹ T. Stawecki, *Koncepcja autonomicznej wykładni pojęć konstytucyjnych: od praktyki do teorii*, w: T. Stawecki, J. Winczorek (red.), *Wykładnia konstytucji. Inspiracje, teorie, argumenty*, Warszawa 2014, s. 242–268.

¹⁰² S. Wronkowska, *O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji*, w: M. Smolak (red.), *Wykładnia Konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016, s. 15–36.

¹⁰³ S. Wronkowska, *O niektórych...*, s. 23.

¹⁰⁴ P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 55. Problematykę klauzul generalnych w prawie konstytucyjnym poddano analizie w: L. Leszczyński, *Tworzenie generalnych klauzul odsyłających*, Lublin 2000, s. 9 i n.

¹⁰⁵ Por. np. L. Leszczyński, *Generalne klauzule odsyłające – ujęcie teoretycznoprawne*, „Annales UMCS” 2016/2 (Sectio G Ius), s. 11–26.

¹⁰⁶ Problematyka wzajemnej relacji konstrukcji teoretycznych klauzul generalnych oraz zasad prawa została przedstawiona w: L. Leszczyński, G. Maroń, *Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających*, „Annales UMCS” 2013/1 (Sectio G Ius), s. 81–91.

¹⁰⁷ P. Winczorek, *Komentarz...*, s. 19–20. Obszernie na ten temat w: S. Tkacz, *Rozumienie sprawiedliwości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Katowice 2003, s. 7 i n.

¹⁰⁸ Obszernie na ten temat w: A. Kalisz, *Rozwiązywanie kolizji norm i zasad w kontekście praw człowieka. Uwagi teoretycznoprawne*, w: A. Biłgorajski (red.), *Wolność wypowiedzi versus wolność religijna. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego, karnego i cywilnego*, Warszawa 2015, s. 3–18.

interpretacyjnych. Autor wyrażając swoją opinię w przedmiocie kasusów powstałych na gruncie Konstytucji RP z 1997 r. zwraca m.in. uwagę na powstałe w tamtym okresie spory pomiędzy Trybunałem Konstytucyjnym a Sądem Najwyższym¹⁰⁹. Wskazuje on, że sytuacja, w jakiej dwa najwyższe usytuowane w hierarchii organy władzy sądowniczej odmiennie interpretują art. 193 Konstytucji RP jest, z punktu widzenia sytuacji prawnej obywateli, niezrozumiała. Oczywiście w praktyce orzeczniczej mogą zaistnieć sytuacje, w których istnieje możliwość przedstawienia w dyskursie argumentacji uzasadniającej równorzędne hipotezy interpretacyjne¹¹⁰. Praktyka stosowania ustawy zasadniczej z czasem może jednak doprowadzić do przyjęcia we wspólnocie interpretacyjnej jednej hipotezy i odrzucenia innej. Problem ten podejmował w teorii prawa m.in. Artur Kozak, który wprost pisał, że „ogromna większość tego, co dziś traktujemy jako przypadki łatwe, kiedyś było przypadkiem mniej lub bardziej trudnym”¹¹¹. W przeciwnym razie należałoby oczekiwać ingerencji ustawodawcy, co w przypadku nowelizacji ustawy zasadniczej nie byłoby zadaniem łatwym.

Podsumowując, pragniemy zwrócić uwagę na oryginalność wypowiedzi P. Winczorka odnoszących się do problematyki wykładni prawa. Wydaje się, że właśnie kontekst wykładni konstytucji, ze względu na – jak pisze autor „nasylenie jej wartościami”¹¹² – miał wpływ na jego postawę w przedmiocie zagadnienia wykładni prawa i przekonanie o konieczności przeniesienia ustaleń poczynionych w sferze języka na płaszczyznę realnej rzeczywistości społecznej. Te wypowiedzi P. Winczorka bardzo dobrze korespondują z dwoma niekwestionowanymi założeniami współczesnych koncepcji interpretacyjnych. Po pierwsze, punktem wyjścia każdej teorii interpretacji jest normatywne określenie relacji między prawodawcą a sądami (interpretatorami) w demokratycznym państwie prawa. Po drugie, kluczowym zagadnieniem, w zakresie interpretacji prawa, jest pytanie o władzę nadawania znaczeń. Dla jednych pierwsze i ostatnie słowo należy do prawodawcy. Inni natomiast twierdzą, że tylko pierwsze słowo należy do prawodawcy, a dalsze należą już do interpretatorów. W pełni zgadzamy się z P. Winczorkiem, że dialog między władzą ustawodawczą i sądowniczą najpełniej realizuje wartości państwa prawa.

6. Podsumowanie

Przedstawione rozważania pozwalają na sformułowanie kilku uwag tytułem zakończenia. W swoich pracach Profesor P. Winczorek podkreślał, że przygotowanie projektu Konstytucji RP wymagało wielu kompromisów, które wpłynęły na spójność aksjologiczną przyszłej ustawy zasadniczej. Pomimo to, podsumowując w artykułach opublikowanych w latach 2009–2010 wyniki prac Komisji Konstytucyjnej z perspektywy dwudziestu lat, P. Winczorek wskazywał, że Konstytucja RP przetrwała próbę czasu¹¹³. Jego zdaniem jej treść nie doprowadziła do zaburzeń w funkcjonowaniu państwa. Jak pisał autor: „Ich przyczyny leżały zdecydowanie bardziej po stronie czynników o charakterze politycznym, polityczno-społecznym czy ekonomicznym niż prawnokonstytucyjnym”¹¹⁴. Z tego względu P. Winczorek negatywnie oceniał propozycje zasadniczych modyfikacji

¹⁰⁹ P. Winczorek, *Polska...*, s. 201–204.

¹¹⁰ P. Winczorek, *Polska...*, s. 123–124.

¹¹¹ A. Kozak, *Granice prawniczej władzy dyskrejonalnej*, Wrocław 2002, s. 147.

¹¹² P. Winczorek, *Konstytucja...*, s. 55.

¹¹³ Por. P. Winczorek, *Subiektywne spojrzenie...*, s. 29–50.

¹¹⁴ P. Winczorek, *Czy zmieniać...*, s. 48. Por. P. Winczorek, *Subiektywne spojrzenie...*, s. 43.

ustawy zasadniczej, czy zastąpienia jej nową konstytucją¹¹⁵. Zapewne obawiał się tego, że będą one stanowiły realizację bieżących potrzeb politycznych, a ich wprowadzenie będzie legitymizowała arbitralna decyzja większości parlamentarnej, nie zaś dyskusja prowadzona w gronie ekspertów. Piotr Winczorek z niepokojem obserwował także instrumentalne wykorzystywanie prawa przez ustawodawcę. Przykładem tego może być dążenie do realizacji swoich celów z pominięciem Konstytucji RP (wobec niemożności spełnienia wymogów przewidzianych dla jej zmiany). Mocno akcentował to, że „nie można traktować jej lekceważąco, ani realizować swych zamiarów ustrojowych z naruszeniem jej postanowień”¹¹⁶. Wiele problemów podjętych przez P. Winczorka znajduje odniesienie w aktualnych sporach konstytucyjnych.

Powracając do słów przywołanych we Wstępie, wydaje nam się, że nie będzie nadużyciem stwierdzenie, iż P. Winczorek został przez wielu zapamiętany z racji swojego zaangażowania w trakcie prac nad ustawą zasadniczą, ale jego „pierwszą naukową miłością” była teoria prawa. Postawa teoretycznoprawna P. Winczorka stanowi rezultat kompromisu pomiędzy skrajnymi poglądami, a jednocześnie jest ona wynikiem dążenia autora do sformułowania propozycji, które będą znajdowały swoje odniesienie w praktyce. Stąd autor kieruje się w stronę realizmu, nie wykluczając zasadności sięgnięcia po narzędzia zaproponowane przez komunikacyjne koncepcje prawa. Poglądy prezentowane przez P. Winczorka w przedmiocie wykładni odbiegają od schematów zakorzenionych w polskiej myśli teoretycznoprawnej. Autor zwraca szczególną uwagę na rolę interpretatora w procesie wykładni prawa, dyskurs między interpretatorami i ich odpowiedzialność za wynik czynności interpretacyjnych. W naszym przekonaniu propozycje P. Winczorka bardzo dobrze korespondują z niekwestionowanymi założeniami współczesnych koncepcji interpretacyjnych.

Na zakończenie wskaźmy, że w pełni zgadzamy się z Piotrem Winczorkiem, iż dialog pomiędzy prawodawcą a adresatami przepisów prawa, jak również między władzą ustawodawczą i sądowniczą – najpełniej realizuje wartości państwa prawa. Dlatego, naszym zdaniem, w dobie obecnych sporów dotyczących aksjologii Konstytucji RP z 1997 r., poglądy Profesora Piotra Winczorka mogą stanowić inspirację nie tylko dla teoretyków prawa, lecz przede wszystkim dla wszystkich tych, którzy biorą udział w tworzeniu i stosowaniu prawa.

Remarks About the Axiological Dimension of the Polish Constitution of 1997 and Its Interpretation in the Light of Works of Professor Piotr Winczorek

Abstract: This article is an extended and supplemented version of the address given during the scientific conference dedicated to Professor Piotr Winczorek. The authors made an attempt to reconstruct theory-of-law views based on the statements of Piotr Winczorek. The subject of the research was especially issues related to the axiology of the Constitution of the Republic of Poland. In the course of research such issues as the concept of the legal order in the light

¹¹⁵ Potwierdza to Tomasz Kozłowski we wspomnieniach o Piotrze Winczorku: „Bronił Konstytucji RP przed zmianami – rzecz jasna nie dlatego, że była mu bliska osobiście, ale dlatego, że uznawał powstającą praktykę konstytucyjną Rzeczypospolitej za bardzo cenną i wpisaną w to, co najlepsze w Europie i na świecie. Miał prawoznawczą pokorę rodem z anglosaskiej kultury prawnej wobec już utworzonego prawa i wiedzę o tym, że poprawianie sprawdzonego prawa jest niebezpieczne”. Zob. T. Kozłowski, *Wspomnienie o Piotrze Winczorku*, „Kultura Liberalna” 2015/6, <https://kulturaliberalna.pl/2015/02/10/wspomnienie-piotrze-winczorku/>, dostęp: 10.02.2022 r.

¹¹⁶ P. Winczorek, *Konstytucja stała...*, s. 472.

of constitutional provisions, constitutional values, constitutional principles, and sources of law were taken up. One of the interesting problems emphasized by Piotr Winczorek was whether the basic law should be frugal in terms of manifesting values. The research is supplemented by an analysis of the problems of legal interpretation in the works of Piotr Winczorek. The conducted analyses enable formulating a general conclusion that many problems raised by Piotr Winczorek are referred to in the current constitutional disputes. Therefore, it is worthwhile to refer to the works of Professor Winczorek, whose statements can be treated as an authentic interpretation of the Polish Constitution of 1997.

Keywords: Piotr Winczorek, theory of law, legal interpretation, Constitution of the Republic of Poland, legal values, legal principles

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES:

- Bielska-Brodziak, A. (2015). Podmioty w dyskursie interpretacyjnym – motywacja, interes a wybór rezultatu. In A. Bielska-Brodziak (ed.), *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Bosiacki, A. (2007). Piotr Winczorek jako badacz nauki o państwie. Kilka refleksji na tle wystąpień konferencyjnych. In J. Majchrowski (ed.), *Państwo-prawo-polityka w przestrzeni konstytucyjnej*. Warszawa: Liber.
- Chauvin, T. (2014). *Homo iuridicus. Człowiek jako podmiot prawa publicznego*. Warszawa: C. H. Beck.
- Chauvin, T., Winczorek, J., Winczorek, P. (2006). Wprowadzanie klauzuli państwa prawnego do porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej. In S. Wronkowska (ed.), *Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Choduń, A. (2018). *Aspekty językowe derywacyjnej koncepcji wykładni prawa*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Choduń, A., Zieliński, M. (2009). Aspekty granic wykładni prawa. In W. Miemieć (ed.), *Stanowienie i stosowanie prawa podatkowego. Księga jubileuszowa Profesora Ryszarda Mastalskiego*. Wrocław: Unimex.
- Gutowski, M., Kardas, P. (2017). *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*. Warszawa: C. H. Beck.
- Kalisz, A. (2015). Rozwiązywanie kolizji norm i zasad w kontekście praw człowieka. Uwagi teoretycznoprawne. In A. Biłgorajski (ed.), *Wolność wypowiedzi versus wolność religijna. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego, karnego i cywilnego*. Warszawa: C. H. Beck.
- Kordela, M. (2014). *Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

- Kozak, A. (2002). *Granice prawniczej władzy dyskrecjonalnej*. Wrocław: Wydawnictwo Kolonia Limited.
- Leszczyński, L. (2016). Generalne klauzule odsyłające – ujęcie teoretycznoprawne. *Annales UMCS 113*, 11-26.
- Leszczyński, L. (2000). *Tworzenie generalnych klauzul odsyłających*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Leszczyński, L., Maroń, G. (2013). Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających. *Annales UMCS 60*, 81-91.
- Liżewski, B. (2021). *System prawa a porządek prawny. Między konstrukcją normatywną a prawem w działaniu*. Warszawa: C. H. Beck.
- Maroń, G. (2011). *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*. Poznań: Ars boni et aequi.
- Nowacki, J., Tobor, Z. (2020). *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Petrażycki, L. (1960). *Teoria państwa i prawa w związku z teorią moralności*, t. 2. Warszawa: PWN.
- Pichlak, M. (2013). *Zamknięty system źródeł prawa. Studium instytucjonalizacji dyskursu prawniczego*. Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.
- Pietrzykowski, T., Tobor, Z. (1999). Pojęcie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. In L. Leszczyński (ed.), *Zmiany społeczne a zmiany w prawie. Aksjologia, Konstytucja, Integracja europejska*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Polak, P., Trzeński, J. (2018). Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. *Gdańskie Studia Prawnicze 40*, 257-274.
- Spyra, T. (2006). *Granice wykładni prawa. Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*. Warszawa-Kraków: Wolters Kluwer.

- Stawecki, T. (2007). Oblicza realizmów – Piotra Winczorka teoria prawa. In J. Majchrowski (ed.), *Państwo-prawo-polityka w przestrzeni konstytucyjnej*. Warszawa: Liber.
- Stawecki, T. (2014). Koncepcja autonomicznej wykładni pojęć konstytucyjnych: od praktyki do teorii. In T. Stawecki, J. Winczorek (Ed) *Wykładnia konstytucji. Inspiracje, teorie, argumenty*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Tkacz S. (2014). *O zintegrowanej koncepcji zasad prawa w polskim prawoznawstwie (Od dogmatyki do teorii)*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Tkacz S. (2003). *Rozumienie sprawiedliwości w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Tobor, Z. (2013). *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Winczorek, P., Stawecki, T. (1989). Struktura społeczna a władza państwowa. Problemy regulacji konstytucyjnej. *Studia Nauk Politycznych* 3.
- Winczorek, P. (1994). Uwagi o aksjologicznych aspektach działalności w dziedzinie prawa publicznego (konstytucyjnego) w Polsce. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 4, 53-59.
- Winczorek, P. (1995). Dyskusja nad podstawowymi zasadami ustroju RP w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego (Dziesięć pierwszych artykułów projektu Konstytucji RP). *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2, 11-28.
- Winczorek, P. (1996). Spory wokół wolności oraz praw człowieka i obywatela ujętych we wstępnym projekcie konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. In J. Malarczyk [et al.] (eds.). *W kręgu problematyki władzy państwa i prawa*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

- Winczorek, P. (1997a). Konstytucja i wartości. In J. Trzcíński (ed.), *Charakter i struktura norm konstytucji*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Winczorek, P. (1997b). Konstytucyjne zasady ustroju w projekcie konstytucji RP (tezy wystąpienia). In K. Wójtowicz (ed.), *Zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej w nowej Konstytucji*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Winczorek, P. (1999a). Kilka uwag o konstytucjonalizacji „źródeł prawa” w akcie z 2 kwietnia 1997 roku. In L. Leszczyński (ed.), *Zmiany społeczne a zmiany w prawie. Aksjologia, Konstytucja, Integracja europejska*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Winczorek, P. (1999b). Problem prawa naturalnego w dyskusjach konstytucyjnych. In M. Szyszkowska (ed.), *Powrót do prawa ponadustawowego*. Warszawa: Interlibro.
- Winczorek, P. (2000). Instrumentalne wykorzystywanie prawa w procesie prawotwórczym. In *Prawo i ład społeczny*. Warszawa: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego Katedra Socjologii Prawa.
- Winczorek, P. (2004). Czy zmieniać Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 3, 35-52.
- Winczorek, P. (2005a). *Nauka o państwie*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2005b). Norma jako spełniona wypowiedź normatywna – problem wykładni, In P. Winczorek (ed). *Teoria i praktyka wykładni prawa*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2006). *Polska pod rządami Konstytucji z 1997 roku*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2007). Słowo jubilat. In J. Majchrowski (ed.), *Państwo-prawo-polityka w przestrzeni konstytucyjnej*. Warszawa: Liber.

- Winczorek, P. (2008). *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Wydanie drugie rozszerzone*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2009). Subiektywne spojrzenie na przemiany ustrojowe z lat 1989-2009. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2, 29-50.
- Winczorek, P. (2010). Konstytucja stała czy zmienna. In A. Choduń, S. Czepita (eds.), *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Winczorek, P. (2012). *O państwie, prawie i polityce*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Wronkowska, S. (2016). O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji. In M. Smolak (ed.), *Wykładnia Konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Wróblewski, J. (1973). *Wartości a decyzja sądowa*. Wrocław-Warszawa-Gdańsk-Kraków: Ossolineum.
- Wróblewski, J. (1990). *Rozumienie prawa i jego wykładnia*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum.
- Wyrzykowski, M. (2000). Konstytucja negocjacji i kompromisu. In L. Garlicki (ed.), *Konstytucja Wybory Parlament studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*. Warszawa: Liber.
- Zieliński, M. (2002). *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zieliński, M. (2011). Zasady i wartości konstytucyjne. In A. Bałaban, P. Mijał (eds.), *Zasady naczelné Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku. Materiały 52. Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Konstytucyjnego w Międzyzdrojach (27-29 maja 2010 r.)*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Zirk-Sadowski, M. (1992). Pojęcie dyskursu. *Kultura i społeczeństwo* 2, 61-74.

Zirk-Sadowski, M. (2002). Uczestnictwo prawników w kulturze. *Państwo i Prawo* 9, 3-14.